

Nr 138.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1945 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I propositionen nr 154 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 16 februari 1945, föreslagit riksdagen att

dels godkänna de av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll angivna grunderna för civilanställningsförmåner åt krigsmaktens fast anställda manskap,

dels medgiva, att anställning å civilanställningsstat enligt av Kungl. Maj:t meddelade närmare bestämmelser må under budgetåret 1945/46 medgivas dels manskap, som avgått från beställning på aktiv stat med utgången av anställningsåret 1938/39 eller senare anställningsår och därvid erhållit anställning å civilanställningsstat (motsvarande) men som på grund av rådande förhållanden måst i särskild ordning tagas i anspråk för militärtjänstgöring och till följd därav icke kunnat beredas tjänstledighet i civilanställningssyfte, dels ock manskap, som i omedelbar anslutning till anställning på aktiv stat innehaft anställning över stat och som i övrigt uppfyller fordringarna för anställning på civilanställningsstat,

dels för budgetåret 1945/46 anvisa till Armén: Rekryteringskostnader ett förslagsanslag av 240 000 kronor, till Marinen: Rekryteringskostnader ett förslagsanslag av 190 000 kronor, till Flygvapnet: Rekryteringskostnader ett förslagsanslag av 130 000 kronor,

dels fastställa av departementschefen förordad personalförteckning för försvarets anställningsbyrå, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46,

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för försvarets anställningsbyrå, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46,

dels till Försvarets anställningsbyrå: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 67 000 kronor,

dels till Försvarets anställningsbyrå: Omkostnader för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 64 000 kronor,

dels ock till Vissa civilanställningsåtgärder för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 725 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels en inom första kammaren av herrar *R. Wagnsson* och *E. Petersson* väckt motion (I: 345), vari hemställdes, att riksdagen vid sitt ställningstagande till Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret måtte beakta i motionen anförda synpunkter rörande f. d. fast anställt manskaps behov av stipendier för genomgång av utbildning i civilanställningssyfte,

dels ock en inom samma kammare av herr *E. Arrhén m. fl.* väckt motion (I: 346), vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla om skyndsamt utredning innefattande allmän översyn av den allmänbildande undervisningen vid försvarets manskapsskolor, såväl den obligatoriska som den frivilliga undervisningen, med hänsyn till bådas betydelse för rekrytering och civilanställning ävensom för förbättrade utgångspunkter i arbetet vid försvarets läroverk.

Vidare har utskottet i detta sammanhang till behandling upptagit en i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 218, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet, manskapsavlöningsreglementet och folkskolans avlöningsreglemente m. m. inom andra kammaren av herr *N. Holmström* väckt motion (II: 540), vari hemställdes,

att riksdagen måtte besluta fastställa följande ändring av 22 § 2 mom. andra stycket manskapsavlöningsreglementet: »Avskedspremie utgår, om och i den mån sådan förmån icke åtnjutits vid avgång från tidigare innehavd manskapsbeställning. Premiens belopp utgör 500 kronor för fem års anställning och ökas med 100 kronor för varje ytterligare helt anställningsår, dock att högsta premiebeloppet utgör 900 kronor»,

samt följande ändring av »Övergångsbestämmelser» 1 mom.:

»Den, som vid utgången av juni 1945 innehar anställning å civilanställningsstat, skall, så länge han innehar sådan anställning, vara underkastad nu gällande bestämmelser om avlöning å civilanställningsstat och avskedspremie i stället för de nya bestämmelserna om avskedspremie och övergångsersättning.»

I fråga om de skäl, motionärerna anført till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna, i den mån redogörelse icke i det följande lämnas för desamma.

Departementschefen har inledningsvis erinrat om att frågan om att bereda från militärtjänsten avgående manskap tillfredsställande försörjningsmöjligheter i civil anställning uppkom redan under 1800-talet, och att civilanställningsfrågan i högre grad än tidigare kom att kräva statsmakternas uppmärksamhet, sedan 1901 års riksdags beslut medfört de värvade truppernas avskaffande och den allmänna värnpliktens egentliga genombrott. Detta sammanhängde med det genom nämnda riksdagsbeslut införda och i allt väsentligt ännu oförändrade systemet med fast anställning av manskap, som innebär, att endast ett fåtal fast anställda kunna vinna framtid i den militära

tjänsten och att flertalet nödgas söka sin fortsatta utkomst inom civila verksamhetsområden. Denna avgång ur den militära tjänsten har också varit nödvändig ur militärorganisatorisk synpunkt. Försvarets krigsorganisation har nämligen krävt tillgång till ett betydligt större antal befäl än som funnits anställt på aktiv stat. Till huvudsaklig del har denna befälstillgång skapats genom omsättning bland det underbefälsutbildade fast anställda manskapet.

I syfte att åstadkomma en lösning av civilanställningsfrågan ha statsmakterna under årens lopp vidtagit olika åtgärder. Dessa ha i huvudsak äsyftat företrädesrätt till vissa civilanställningar, ekonomisk kompensation åt de avgående, omskolning och förmedling av civila anställningar.

Genom 1942 års försvarsbeslut har behovet av underbefäl för fredstjänsten ökat. Det har därför kunnat antagas, att civilanställningsorganisationen i framtiden kommer att bli utsatt för så stora påfrestningar, att ytterligare åtgärder erfordras för att förbättra det avgående manskapets civilanställningsmöjligheter. Det förhållandet, att eljest avskedsberättigat manskap till följd av försvarsberedskapen i stor utsträckning kvarhållits i tjänst, har även funnits påkalla en effektivisering av civilanställningsorganisationen.

Genom beslut den 30 oktober 1942 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för försvarsdepartementet att tillkalla högst fyra sakkunniga för att inom försvarsdepartementet biträda med utredning rörande ordnandet av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret.

De med stöd av nämnda bemyndigande tillkallade utredningsmännen, vilka antagit benämningen 1942 års civilanställningssakkunniga, hava avgivit ett den 15 augusti 1944 dagtecknat betänkande (SOU 1944:38). Över betänkandet ha utlåtanden avgivits av chefen för försvarsstaben, chefen för armén, chefen för marinen, chefen för flygvapnet, försvarets civilförvaltning, försvarets fabriksstyrelse, centrala värnpliktsbyrån, försvarsväsendets personalvårdsnämnd, allmänna lönenämnden och försvarsväsendets lönenämnd, fängvårdsstyrelsen, medicinalstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, statskontoret, generaltullstyrelsen, kontrollstyrelsen, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, lotsstyrelsen, fullmäktige i riksbanken, landsorganisationen i Sverige, svenska arbetsgivareföreningen, svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet, svenska brandkårernas riksförbund, svenska försäkringsbolagens riksförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges grossistförbund, svenska lokaltrafikföreningen, svenska sparbanksföreningen, svenska bankföreningen, svenska järnvägsföreningen, aktiebolaget svenska tobaksmonopolet, aktiebolaget statens skogsindustrier, handelns arbetsgivareorganisation, svenska hamnförbundet, kooperativa förbundet, tjänstemännens centralorganisation, svenska underofficersförbundet, Sveriges redareförening och försvarsväsendets underbefälsförbund. Därjämte ha biltrafikens arbetsgivareförbund och aktiebolaget Aerotransport beretts tillfälle att avgiva yttranden över betänkandet.

Allmänna synpunkter.

De sakkunniga ha påvisat betydelsen för de värnpliktigas del av en tillfredsställande rekrytering av det stamanställda manskapet. Därvid har framhåvts hurusom möjligheten att bereda de från militärtjänsten avgående en fortsatt tryggad försörjning utgör en förutsättning för att rekryteringsbehovet skall kunna tillgodoses.

I detta sammanhang ha de sakkunniga upptagit frågan om lämpligheten av att hålla en kader av fast anställt manskap av den omfattning, som i 1942 års försvarsbeslut förutsatts. Därvid har hänvisats till att under senare år inträtt en kraftig minskning av de årsklasser, från vilka de fast anställda rekryteras. Sålunda konstateras, att rekryteringsbehovet, uttryckt i procent av antalet 17-åringar, år 1943 var mer än tre gånger så stort som år 1937. De sakkunniga hålla för sannolikt att, efter återgång till fredsförhållanden och vid någorlunda goda utsikter å arbetsmarknaden, det icke kommer att visa sig möjligt att åstadkomma en tillfredsställande rekrytering av förutsatt omfattning. Med anledning härav förordas, att kadern av fast anställda i möjligaste mån minskas till omfattningen.

Emellertid är uppenbart, framhålla de sakkunniga, att den förordade nedskärningen av antalet beställningar för kontraktсанställt manskap endast kan leda till ett begränsat resultat och att man måste räkna med att i fortsättningen antalet årligen avgående, för vilka åtgärder i civilanställningssyfte befinnas erforderliga, under alla förhållanden kommer att bliva betydande. För att kunna bedöma omfattningen av de erforderliga åtgärderna ha de sakkunniga sökt göra en uppskattning av antalet av dem, som skola omplaceras. Därvid ha de sakkunniga funnit en genomsnittlig anställningstid av omkring sex år lämplig, vilket skulle innebära att i runt tal 3 000 man årligen skulle komma att avgå eller omkring 1 000 man mera än genomsnittet årligen avgående före det nu pågående kriget. Då det måste förutsättas, att ett avsevärt antal under alla omständigheter kommer att avgå efter fyra års tjänst, måste, framhålla de sakkunniga, ett större eller mindre antal förmås att kvarstanna längre än sex år för att det önskvärda genomsnittstalet skall kunna hållas. Civilanställningsstödet bör med hänsyn härtill avvägas så, att ett dylikt kvarstannande under längre tid än sex år ter sig fördelaktigt. De nuvarande civilanställningsåtgärderna tillgodose, enligt de sakkunnigas mening, icke detta syfte i tillräcklig omfattning.

I syfte att förskaffa sig en allmän uppfattning av läget i stort beträffande civilanställningsmöjligheterna i framtiden ha de sakkunniga hållit överläggningar med ett stort antal representanter för landets samhälls- och näringsliv. Det allmänna intrycket av dessa överläggningar sammanfatta de sakkunniga så, att behovet av upplysning om orsakerna till civilanställningsfrågans uppkomst är stort, att, sedan klarhet härom vunnits, förståelse för behovet av civilanställningsåtgärder i regel kan skapas, att såsom allmän regel anses böra gälla, att tvångsingripanden såvitt möjligt böra undvikas och ersättas med åtgärder innebärande verkliga förbättringar av de civilanställnings-

sökandes kvalifikationer, att de tämligen fria former, vari rekryteringen av åtskilliga lägre civila befattningar på åtskilliga håll nu sker, äro ägnade att försvåra möjligheterna för även kvalificerade civilanställningssökande att göra sig gällande, samt att å andra sidan de militära myndigheterna böra tillse, att den fast anställde, som erhållit en god civilanställning, beviljas avsked för framtida väl eller beredes tjänstledighet för att emottaga vikariatsförordnande.

Departementschefen har, efter att hava anmält att i de avgivna remisstyttrandena i flera fall understrukits, bland annat, vikten av en utredning i syfte att minska manskapskatern, för egen del anført, bland annat, följande.

Såsom inledningsvis framhållits har civilanställningsfrågan sitt upphov i vårt försvarsväsens organisation. För att bringa denna fråga till en tillfredsställande lösning har sedan sekelskiftet verkställts ett flertal statliga utredningar. Att så varit fallet vittnar å ena sidan om svårigheterna att på detta område nå ett godtagbart resultat men å andra sidan också om att här föreligger en viktig fråga vars lösning icke kan skjutas åt sidan. Måhända invändes, att antalet av dem, vilkas intressen det här gäller att tillgodose, är relativt ringa och att civilanställningsfrågan därför har allenast begränsad räckvidd. Det må då erinras, att civilanställningsfrågans lösning icke endast är av intresse för dem det närmast gäller utan även är av utslagsgivande betydelse för rekryteringen av försvarets fast anställda manskap. Det är sålunda uppenbart, att en tillfredsställande manskapsrekrytering icke kan vidmakthållas utan att från statsmakternas sida skapas såkrast möjliga garantier för fortsatt tryggad försörjning åt dem, som icke kunna eller icke vilja lita till befördringsmöjligheterna inom försvarets egen ram. Följderna av en otillräcklig manskapsrekrytering framstå tydligast, om man betänker, att en betryggande tillgång till frivilligt anställt manskap utgör en av förutsättningarna för den militära utbildningens nuvarande organisation och att, därest denna förutsättning brister, fråga kan uppkomma om ökning av värnpliktstidens längd. Därtill kommer att de anställningssökande, om vilka här är fråga, uppträda på arbetsmarknaden vid en förhållandevis sen ålder, varför det blir nödvändigt att för deras del vidtaga särskilda åtgärder till underlättande av övergången till civil verksamhet. Den omständigheten att de genom sin utbildning torde kunna anses utgöra en för skilda uppgifter användbar och värdefull arbetskraft förminskar ej behovet av sådana åtgärder. Tvärtom är det ej minst av denna anledning socialt och arbetsmarknadsmässigt av betydelse att denna arbetskraft på lämpligaste sätt tillvaratages.

Det förhållandet, att försvarets successiva utbyggande medfört behov av en ökning av manskapskadrerna, medan befolkningssiffrorna visa en minskning av antalet manliga 17-åringar från omkring 62 000 år 1937 till omkring 43 000 år 1946, har i och för sig bringat rekryteringsfrågan i ett vanskligt läge. I vad mån av de sakkunniga förordad minskning av katern av fast anställda kan åvägbringas kommer att framgå av en år 1944 igångsatt men ännu icke slutförd utredning av frågan om nedbringande av antalet kontraktsanställda i manskaps grad inom försvaret. — — Att denna utredning icke kan komma att överflödiggöra effektiva åtgärder för civilanställningsfrågans lösning är, såsom 1942 års civilanställningssakkunniga ock framhållit, likväl tydligt.

De bestämmelser som för närvarande finnas meddelade i syfte att för avgående fast anställt manskap underlätta övergång till civil verksamhet gälla i huvudsak företrädesrätt till statliga civila befattningar, tillgodoräkning av den militära tjänstetiden för löneklassplacering i vunnen civil statstjänst, avskeds-

premier, anställning på civilanställningsstat, utbildning i civilanställningssyfte och förmedling av civila anställningar. I fråga om företrädesrätt till civil befattning innebär de sakkunnigas förslag bibehållande i princip av de nu gällande bestämmelserna. I anslutning till föreskrifterna i kungörelsen den 9 juni 1944 angående meritberäkning för befälsutbildad värnpliktig föreslås emellertid viss utvidgning av företrädesrätten främst i vad avser dess tillämplighetsområde. — I fråga om tillgodoräkning av den militära tjänstetiden för löneklassplacering i civil statstjänst föreslås de sakkunniga vissa ändringar, främst i syfte att åstadkomma större enhetlighet och rättvisare resultat än nuvarande bestämmelser i detta ämne medföra. — Avskedspremier ha av de sakkunniga föreslagits skola delvis ersättas av övergångspremier, för vilkas tillgodonjutande föreslås mindre snäv begränsning än som för närvarande gäller i fråga om avskedspremier. — Anställning på civilanställningsstat, som enligt gällande bestämmelser innebär rätt att under viss tid efter avgången från aktiv stat i huvudsak bibehålla tidigare löneförmåner även vid tjänstledighet i civilanställningssyfte, föreslås utbytt mot övergångsersättning, som tillika avses motsvara avskedspremien till den del denna icke omvandlas till övergångspremie. Övergångsersättningen, som utgör den väsentligaste av de föreslagna förmånerna av ekonomisk natur, har konstruerats efter mönster av arbetslöshetsförsäkringen. Rätt att utbekomma dylik ersättning skall enligt förslaget föreligga endast i fall, då ersättningsbeloppet verkligen erfordras på grund av arbetslöshet eller lägre löneförmåner i vunnen civil anställning än som utgått i militärtjänsten. — Ersättning för flyttningskostnader vid tillträde av civil anställning i statens tjänst föreslås skola bortfalla, därvid emellertid förutsättes, att ersättning i sådant hänseende i stället må utgå av övergångsersättningens fastställda belopp. — För utbildning i civilanställningssyfte föreslås omfattande åtgärder. Sådan utbildning avses skola äga rum såväl vid befintliga läroanstalter som i särskilda för ändamålet anordnade kurser. För att möjliggöra deltagande i dessa kurser föreslås, att kursdeltagare skola erhålla stipendier och, i mån av behov, medgivnas att taga i anspråk övergångsersättningens belopp. — Förmedling av civila anställningar föreslås skola liksom hittills ske dels genom lokala organ vid de militära förbanden och dels genom ett centralt organ. Det senare, som tidigare benämnts försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå, har genom kungörelsen den 26 maj 1944 angående manskaps och musikelevers anställning vid krigsmakten tillagts nya uppgifter med avseende å manskapsrekryteringen. Detta organ föreslås erhålla en utvidgad organisation och böra benämnas försvarets anställningsbyrå. — Slutligen föreslås de sakkunniga, att värnpliktslån, som enligt beslut av 1944 års riksdag må beviljas befälsutbildade värnpliktiga, skola bli tillgängliga även för avgående fast anställt manskap.

Vid de utredningar som på sätt förut nämnts tid efter annan verkställts för att bringa civilanställningsfrågan till en tillfredsställande lösning har även väckts förslag om att genom tvångsåtgärder inom eller utom statens eget verksamhetsområde åtminstone i viss utsträckning tillförsäkra de avgående fast anställda ny anställning. I sådant syfte har ifrågasatts en utvidgning av företrädesrätten sålunda, att vissa befattningar skulle förbehållas civilanställningssökande fast anställda, ävensom företrädesrättens utsträckande till privata företag. De invändningar som från såväl enskildas som myndigheters sida rests mot förslag i sådan riktning ha varit av övertygande art. Det synes mig därför, att man bör söka civilanställningsfrågans lösning på andra vägar. Såväl rekryteringssynpunkterna som de civilanställningssökandes egen fördel torde bäst tillgodoses, om man kan nå dithän, att de anställningssökande genom sin egen kompetens bli eftersträfvansvärda på arbetsmarknaden. Blir detta möjligt, föreligger icke längre något behov av att lita till särskilda före-

trädesrättsbestämmelser och ej heller inställa sig krav på gottgörelse av ekonomisk art i form av särskilda ersättningar eller förmåner i samband med avgången. För uppnåendet av detta mål förutsättes att, där den militära utbildningen icke i sig själv ger den fast anställda kunskaper som äro av värde även i det civila livet, särskild utbildning i civilanställningssyfte anordnas för de fast anställda genom statens försorg och på dess bekostnad. Det föreliggande sakkunnigförslaget syftar i grunden till en lösning enligt denna riktlinje. Jag finner mig därför kunna i stort sett godtaga förslaget. Till de avvikelser därifrån, till vilka jag funnit anledning, ämnar jag återkomma i samband med behandlingen av de särskilda delarna av förslaget.

I det följande ingår jag icke ytterligare på frågan om nya lönetursregler vid övergång till civil statstjänst, vilken fråga torde komma att anmälans av chefen för finansdepartementet. Ej heller upptager jag frågan om värnpliktslånebestämmelsernas tillämpning å visst avgånget manskap och vissa av de sakkunniga anförda synpunkter på de med försvarsberedskapens avveckling sammanhängande särskilda civilanställningsspörsmålen. Till dessa frågor torde jag få återkomma i andra sammanhang.

Företrädesrätt till vissa civilanställningar.

Departementschefen har under denna rubrik lämnat en redogörelse för dels gällande bestämmelser i ämnet, dels de sakkunnigas förslag, som innebära bibehållande av nuvarande företrädesrättsbestämmelser med smärre modifikationer, dels ock för innehållet i de yttranden, i vilka frågan om företrädesrätten berörts. Av den lämnade redogörelsen för innehållet i yttrandena framgår, att det i en del yttranden, närmast från militära myndigheter, framhållits, att en företrädesrätt i den begränsade omfattning de sakkunniga föreslagit måste antagas i praktiken bliva för de fast anställda av ringa värde samt att företrädesrätten bör utvidgas eller utsträckas till att avse ett förbehåll av vissa befattningar för de fast anställda. Från andra håll har däremot gjorts gällande, att företrädesrätten bör tillämpas endast då fråga är att skilja mellan anställningssökande, vilka fränsett militärtjänst äga fullt likvärdig kompetens för anställningen. Till denna senare uppfattning ha anslutit sig landsorganisationen i Sverige, svenska landskommunernas förbund, svenska landstingsförbundet och Sveriges grossistförbund.

För egen del har departementschefen, ehuru frågan syns honom vara av natur att kunna av Kungl. Maj:t avgöras utan riksdagens hörande, i förevarande sammanhang anmält, att han, vad avser företrädesrättens omfattning, i huvudsak delar den av de sakkunniga företrädde meningen.

Övergångspremie och övergångsersättning.

Enligt nu gällande bestämmelser äger manskap vid avgång ur tjänst efter en anställningstid av minst sex år under vissa förutsättningar komma i åtnjutande av avskedspremie och anställning å civilanställningsstat under en tid av sex månader.

Avskedspremie utgår till underbefäl, som avgår efter en anställningstid av minst sex år utan att erhålla vare sig ny anställning i manskapsbeställning vid krigsmakten eller befattning i statens tjänst, å vilken allmänna tjänstepensionsreglementet är tillämpligt. Premien utgår med 600 kronor till den, som kan räkna sex men ej nio års anställning, och med 800 kronor till den, som kan räkna minst nio års anställning. Till den som kommit i åtnjutande av den lägre premien och därefter innehaft förnyad anställning under så lång tid, att sammanlagda anställningstiden uppgår till minst nio år, utgår fyllnad till den högre premien.

Anställning å civilanställningsstat må medgivas kontraktsanställt manskap, som vid utgången av löpande anställningstid kan räkna minst sex års väl vitsordad anställning och som genomgått furirsutbildning eller motsvarande utbildning. Under tiden för anställning å civilanställningsstat, som må ha en varaktighet av högst sex månader, må beställningshavaren erhålla tjänstledighet för att förbereda civilanställning. Under tjänstledighet äger den anställda bibehålla de löneförmåner, som tillkommit honom omedelbart före avgången från anställningen på aktiv stat med undantag av vissa med särskild tjänstgöring förenade löneförmåner (riktartillägg, flygtillägg och dylikt). Dock skall den kontanta avlöningen från försvarsväsendet minskas med vad beställningshavaren uppbär till följd av provtjänstgöring i civil anställning. Eljest utgående hyres- och ortstillägg ävensom i förekommande fall inkvarteringsersättning och kontant ersättning för portion må likväl alltid behållas. Avsked skall meddelas å civilanställningsstat anställd, som vinner stadigvarande civilanställning.

Mot de nu gällande bestämmelserna rörande avskedspremier och anställning å civilanställningsstat ha *de sakkunniga* funnit erinringar kunna göras i flera avseenden och för dessas innebörd har en redogörelse lämnats i propositionen (s. 15).

Vid överväganden av huruvida ifrågavarande förmåner kunna utbytas mot andra som bättre tillgodose kravet på rättvisa ha *de sakkunniga* funnit sig böra uppställa som syftemål, att de avgående fast anställda skola såvitt möjligt tillförsäkras civilanställningar som giva dem ungefär samma löneförmåner som de ägt uppbära under den sista tiden för militäranställningen. Härvid ha *de sakkunniga* ansett förebilden för den ekonomiska compensationen böra sökas i den lagstadgade arbetslöshetsförsäkringen. Sakkunnigförslaget i förevarande del innebär, att de nuvarande förmånerna av avskedspremie och anställning på civilanställningsstat skola ersättas av övergångspremie och övergångsersättning. Under hänvisning till att de nuvarande förmånerna äro knutna till förutsättningen av en anställningstid av sex år ävensom till att, såsom tidigare framhållits, enligt *de sakkunnigas* mening de fast anställdas kvarstående i tjänst utöver nämnda tid bör i möjligaste mån främjas, ha *de sakkunniga* funnit angivna förutsättning böra gälla även förmånerna av övergångspremie och övergångsersättning.

Övergångspremie. *De sakkunniga* ha föreslagit, att varje avgående fast anställd, vars anställningstid uppgår till minst sex år, erhåller en över-

gångspremie av 300 kronor, avsedd för anskaffning av beklädnad och för andra i samband med militäranställningens upphörande nödvändiga utgifter av liknande natur. Från förmånen skulle vara uteslutna endast de, som vinna befordran till pensionsberättigande militär eller civilmilitär beställning, vare sig beställningen vinnes utan eller efter ansökan.

Övergångsersättning. För att bereda ersättning åt avgående fast anställda, som i vunnen civil anställning uppbära lägre förmåner än under tiden för militäranställningen eller icke utan omskolning kunna erhålla civilanställning, ha de sakkunniga föreslagit omvandling av avskedspremie och anställning på civilanställningsstat till en övergångsersättning, som närmast har karaktär av försäkring. Ersättningsbeloppet bör sålunda kunna uttagas endast i den mån detsamma verkligen erfordras.

Övergångsersättningen bör enligt de sakkunnigas mening beräknas så, att beställningshavare med en minsta anställningstid av sex år skall vara berättigad till sådan ersättning med ett maximibelopp motsvarande antalet anställningsår gånger summan av den sista månadslön, beställningshavaren under anställning på aktiv stat ägt uppbära, och 100 kronor. I månadslönen böra då i förekommande fall inräknas hyres- och ortstillägg efter den militära förlägningsortens ortsgrupp; för beställningshavare som icke är berättigad till hyres- och ortstillägg, bör beräknas inkvarteringersättning med samma belopp som det, varmed hyres- och ortstillägg (inklusive tillägg) skulle utgått därest han varit ogift furir och räknat en anställningstid av minst åtta år. Härutöver bör i månadslönen inräknas kontant ersättning för portion och beklädnad. Det i övergångsersättningen ingående fasta beloppet motsvarar nu utgående avskedspremie. Vid arbetslöshet har ersättning föreslagits skola utbetalas per månad med 90 % av senast uppburna månadslön och i fall, då i vunnen civil anställning utgår lägre lön än i militäranställningen, har föreslagits ersättning i form av lönefyllnad upp till i militäranställningen senast uppburna månadslön. Rätten till övergångsersättning skulle kvarstå under tre år efter avskedet från beställning på aktiv stat.

Härjämte ha de sakkunniga föreslagit, att ersättning till fast anställt manskap för kostnader för flyttning från den militära förlägningsorten till annan ort, där civil anställning skall tillträdas, skall utgå av övergångsersättningens fastställda belopp.

De närmare grunderna för utbetalning av övergångsersättningen, vilka skulle intagas i manskapsavlöningsreglementet och tilläggsbestämmelserna till nämnda reglemente, hava därefter angivits av de sakkunniga, som också föreslagit vissa övergångsbestämmelser.

I de öfver de sakkunnigas förslag afgivna *yttrandena* har de sakkunnigas förevarande förslag i princip tillstyrkts, men från vissa myndigheters sida hava vissa erinringar framställts. En redogörelse för yttrandenas innehåll finnes intagen å s. 18—21 i propositionen.

Departementschefen har för egen del funnit sig kunna tillstyrka de sakkunnigas förslag i förevarande del med vissa av remissyttrandena föranledda jämkningar, och har i anslutning härtill anfört följande.

Vad först angår de allmänna principerna för de sakkunnigas förslag i denna del ha från de militära myndigheternas sida anförts erinringar närmast av innebörd, att förslaget icke är i tillräcklig grad ägnat att främja en förlängning av de fast anställdas kontraktstid och vidare, att förslaget kan innebära ett gynnande av de svaga och oföretagsamma. Därför har föreslagits dels av chefen för försvarsstaben, att förmånerna skola utgå först efter sju års tjänst — de sakkunniga ha förutsatt, att sex års tjänstgöring skall konstituera rätt till övergångspremie och övergångsersättning — samt att förmånerna därefter skola till storleken öka i intervaller, dels ock i olika yttranden att särskild gratifikation skall utgå till den som själv löser sin civilanställningsfråga utan att anlita övergångsersättning antingen så att övergångspremien ökas, eventuellt på bekostnad av övergångsersättningen, eller så, att särskild gratifikation införes vid sidan av övergångspremien.

För egen del finner jag, såsom redan av det förut sagda framgår, det vara av vikt att förmånerna så utformas, att en förlängning av kontraktstiden kan komma till stånd. Det är även angeläget, att icke sådana åtgärder vidtagas, att den enskildes naturliga strävan att själva skaffa sig sin utkomst förminsкас. Ur sistnämnda synpunkt kunna i och för sig goda skäl anföras för förslaget att införa särskild gratifikation för dem, som själva lösa sin civilanställningsfråga. Emellertid synes vara att befara, att förslagets genomförande skulle kunna leda till obilliga konsekvenser. Det bör sålunda beaktas, att den militära utbildningen har olika värde ur civilanställningssynpunkt. Manskaps vid flottans maskinavdelning och radiotelegrafister få liksom vissa andra manskapskategorier inom sina fack en utbildning, som ger goda civilanställningsmöjligheter. Direkt efter avskedet torde sådana förutvarande fast anställda ofta kunna utan större svårigheter under normala förhållanden få civil anställning mot god lön. Att i dylika fall medgiva särskild gratifikation, som icke kommer även andra till del, synes icke vara lämpligt. Direkt obilligt skulle det vara, om gratifikationen utginge på bekostnad av övergångsersättningen för dem, vilkas militära utbildning icke direkt leder till civil sysselsättning utan äro beroende av civilanställningshjälp. Det kan även befaras, att systemet skulle kunna utnyttjas av de enskilda på icke tillämnat sätt och under former som vore svåra att betryggande övervaka. Vidare torde svårigheter komma att föreligga att från fall till fall avgöra, om vederbörande på egen hand ordnat sin civilanställning eller om sådana omständigheter föreligga, att gratifikation ej bör utgå. Av dessa skäl har jag — ehuru jag principiellt kan ansluta mig till den tanke, som ligger till grund för de militära myndigheternas förslag i denna del — icke ansett mig kunna förorda, att särskild ersättning utgår till den som uppgiver sig skola själv ordna sin civila anställning.

En del av det syfte, som ligger till grund för de i detta hänseende framställda förslagen, torde emellertid kunna uppnås genom en *generell* höjning av övergångspremiens belopp. Kan sedan denna höjning sättas i relation till anställningstidens längd, tillgodoses ytterligare önskvärdheten av att främja de fast anställdas benägenhet att förlänga kontraktstiden utöver sex år. Vid en sådan höjning skulle den av de sakkunniga förordade övergångspremien delvis ändra karaktär. De sakkunniga ha avsett, att denna premie — som lämpligen bör kunna i likhet med den nu utgående benämnas avskedspremie — skulle såsom fallet blivit med den nuvarande avskedspremien utgöra bidrag för anskaffning av beklädnad och för andra i samband med militäranställningens upphörande nödvändiga utgifter av liknande natur. Enligt de sakkunnigas förslag skulle premien utgå endast till den vars anställningstid uppgått till minst sex år och som icke vinner befordran till pensionsberättigande militär eller civilmilitär beställning. Detta förslag synes i och för sig

icke ge anledning till erinran. Jag kan sålunda icke biträda den uppfattning rörande viss begränsning av rätten att åtnjuta premie, åt vilken försvarets civilförvaltning givit uttryck. Ej heller kan jag ansluta mig till det av försvarsväsendets underbefälsförbund framställda förslaget om att premie bör utgå även vid kortare anställningstid än sex år. Så sker icke nu, och ett genomförande av detta förslag skulle i sin mån motverka en förlängning av kontraktstidens längd. Å andra sidan finner jag en ytterligare utsträckning av kvalifikationstiden för erhållande av premie — eller övergångsersättning — till sju år på sätt chefen för försvarsstaben föreslagit icke vara att förorda. Av skäl som i det föregående angivits föreslår jag emellertid, att premien, som av de sakkunniga föreslagits skola utgå med ett fast belopp av 300 kronor, bestämmas till 500 kronor vid sex års anställning och ökas med 100 kronor för varje år, varmed anställningstiden överstiger sex år, dock högst till det nu utgående maximibeloppet av 800 kronor. Vid bifall härtill bör hinder icke föreligga för utbetalande av avskedspremie till den som förut erhållit sådan förmån, därvid avräkning emellertid bör ske för tidigare uppburet belopp.

Den av de sakkunniga förordade övergångsersättningen är graderad efter anställningstidens längd och torde därför, sammantagen med den successiva ökning av avskedspremiens belopp som nyss av mig förordats, i och för sig vara ägnad att främja en ökning av anställningstidens längd, särskilt om jämförelse sker med nu i ämnet gällande bestämmelser. Att ytterligare differentiera ersättningen efter anställningstidens längd synes icke görligt. De sakkunnigas förslag i ämnet finner jag mig kunna förorda med två ändringar. I likhet med lönenämnderna finner jag mig sålunda böra föreslå en begränsning av ersättningens maximibelopp till att motsvara tolv anställningsår. Det synes nämligen icke ligga i vare sig statsverkets eller den enskildes intresse, att manskapet kvarstannar i tjänst alltför länge. Lönenämnderna ha vidare ifrågasatt en begränsning jämväl av övergångsersättningens fasta del vid sex års anställning till 300 kronor, medan motsvarande belopp vid bifall till de sakkunnigas förslag skulle bli 600 kronor. För egen del finner jag mig i syfte att ytterligare främja en förlängning av kontraktstiden böra föreslå, att det fasta tillägget av 100 kronor beräknas endast å det antal år, som överstiger sex, dock högst till 600 kronor. Mitt förslag innebär alltså, att övergångsersättning bör kunna tillkomma beställningshavare med en minsta anställningstid av sex år samt utgå maximalt med ett belopp motsvarande antalet anställningsår multiplicerat med den sista månadslönen i den militära anställningen samt med tillägg av 100 kronor för varje år, varmed anställningstiden överstiger sex år, dock högst med 600 kronor.

Såvitt rör flyttningersättning torde böra gälla, att fast anställd, som icke är berättigad till flyttningersättning enligt kungörelsen den 15 juni 1944 (nr 382) angående ersättning för flyttningskostnad åt vissa statens befattningshavare, må för tillträde av anställning å annan ort än den militära förlägningsorten av övergångsersättningen utfå skälig ersättning för havda kostnader för flyttning från den militära förlägningsorten till den ort, där anställningen tillträdes.

Chefen för försvarsstaben har uttalat önskemål om förenklad prövning av frågor om utbekommande av övergångsersättningen såsom engångsbelopp. Med anledning härav vill jag framhålla, att någon möjlighet att realisera detta i och för sig naturliga önskemål och samtidigt förutsätta, att övergångsersättning skall vara grundad på behovsprincipen, icke lär förefinnas.

Rätten till utbekommande av övergångsersättning vid arbetslöshet bör uppenbarligen, såsom cheferna för armén och marinen påpekat, icke lida inskränkning därav, att den arbetslöse bedriver studier i civilanställningssyfte.

Det i olika remissyttranden framförda förslaget om enhetlig beräkning efter medeldyrort av hyres- och ortstilläggen vid bestämmande av övergångsersättningens belopp synes mig medföra praktiska fördelar, varför jag biträder detta förslag. Vid bifall härtill synes det jämväl lämpligt att, såsom försvarets civilförvaltning förordat, försvarets anställningsbyrå fastställer övergångsersättningens maximibelopp efter erhållen uppgift från vederbörande förbandschef rörande de löneförmåner som vid avskedet tillkommo den avgående och de övriga förhållanden som äro av betydelse för beräkning av övergångsersättningen.

Förverkligandet av det av kooperativa förbundet uttalade önskemålet om smidigare anpassning av rekrytering och avgång efter den allmänna arbetstillgången torde möta betydande svårigheter. Det må härvid erinras om att det fast anställda manskapets viktigaste uppgift ligger på värnpliktsutbildningens område. Härav följer krav på en jämn rekrytering av fast anställda för att för varje ny årgång värnpliktiga skall finnas tillgång till erforderligt antal utbildningsbefäl. För tiden närmast efter det pågående kriget kan det emellertid i händelse av uppkommande arbetslöshet av större omfattning bliva nödvändigt att överväga åtgärder i den av förbundet antydda riktningen.

I vad mån det i vissa särskilda fall bör medgivas f. d. fast anställd att, i stället för att antaga anvisad civil anställning, med åtnjutande av övergångsersättning bedriva studier i syfte att erhålla förmånligare sådan anställning lär icke kunna bedömas annat än från fall till fall. Frågor härom torde böra prövas av anställningsbyråns styrelse i samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning och statens arbetsmarknadskommission.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad de sakkunniga föreslagit synas övergångsbestämmelserna böra givas den innebörden, att de nya bestämmelserna om civilanställningsförmåner av olika slag erhålla tillämpning i avslutning till kontraktperiod som börjar löpa efter den 30 juni 1945.

Chefen för finansdepartementet torde komma att i annat sammanhang upptaga frågan om de ändringar i manskapsavlöningsreglementet som föranledas av bifall till vad jag nu föreslagit, vilket i sammandrag innebär följande.

1. Avskedspremie och övergångsersättning ha till syfte att för förutvarande fast anställda tillhörande löneplan Ma i manskapsavlöningsreglementet underlätta övergången till annan verksamhet. För erhållande av dylik förmån kräves dock, att vederbörande minst sex år haft manskapsanställning inom försvaret.

2. *Avskedspremie* tillkommer den som avgår från manskapsanställning utan att erhålla militär eller civilmilitär beställning med pensionsrätt enligt allmänna tjänstepensionsreglementet och utgör 500 kronor vid minst sex års manskapsanställning för att ökas med 100 kronor för varje ytterligare år, dock högst till 800 kronor.

Avskedspremie utbetalas från det förband där fast anställning senast innehafts.

3. *Övergångsersättning* utgår dels till den som i civil anställning erhåller lägre lön än den i militärtjänsten senast uppburna och dels till den som efter avgång från militärtjänsten blir arbetslös. För tillträde av civil anställning å annan ort än den militära förläggningssorten må för gäldande av flyttningskostnad, för vilken ersättning icke utgår enligt gällande författning, erforderlig del av övergångsersättningen tagas i anspråk. Härjämte må, efter prövning av anställningsbyrån, till den som etablerar sig såsom egen företagare utgå övergångsersättning i form av engångsbelopp.

Övergångsersättningens maximibelopp motsvarar antalet anställningsår — dock högst 12 år — multiplicerat med den senast uppburna militära månadslönen (ersättning för naturaförmåner inräknad) samt med tillägg av 100 kro-

nor för varje år, varmed manskapsanställningen överstigit sex år, dock högst med 600 kronor.

Rätten till övergångsersättning kvarstår under tre år efter avskedet.

Utbetalning av övergångsersättning sker genom försvarets anställningsbyrå.

Vid utbetalning av övergångsersättning såsom utfyllnad av civil lön kontrollerar anställningsbyrån, att ersättningssökandens civila lön utgör den gängse för med honom likställda.

Om lämplig civilanställning icke erhålles utan arbetslöshet föreligger utbetalas månatligen 90 % av den senast uppburna militära månadslönen så länge övergångsersättningens belopp därtill lämnar tillgång. Anställningsbyrån tillser, att den avgångne är anmäld hos arbetsförmedlingen såsom arbetssökande och icke kunnat anvisas lämplig anställning.

Det lärers få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser i ämnet, som finnas erforderliga.

Utbildning i civilanställningssyfte.

Vid 1925 års riksdag beslöts en förbättrad undervisning i allmänbildande ämnen i manskaps- och underofficersskolorna, syftande till att förbättra de avgåendes civilanställningsmöjligheter. Sedermera hava också tid efter annan anordnats särskilda civilanställningskurser dels centralt dels ock vid vissa förband. Särskilda medel hava också under åren efter 1936 års försvarsbeslut anvisats för civilanställningskurser.

De sakkunniga ha framhållit vikten av den allmänbildande undervisningen och ha i anslutning härtill såsom ett önskemål uttalat, att antalet elevplatser i försvarets läroverk och i underofficersskolorna måtte ökas. Genom goda kunskaper i allmänbildande ämnen kunna nämligen möjligheter till civilanställningar ökas, enär ett icke obetydligt antal befattningar av olika slag vid statliga och kommunala verk samt inom näringslivet är av sådan art, att på innehavarna icke ställas krav på speciella yrkeskunskaper.

Emellertid är, framhålla de sakkunniga, konkurrensen om arbetstillfällen av den art, att särskilda yrkeskunskaper icke erfordras, mycket stor och flertalet fast anställda måste förväntas bliva hänvisade till arbetsområden, där de allmänna kvalifikationerna kräva komplettering med viss kunnsighet i yrket. En lösning av civilanställningsfrågan måste därför enligt de sakkunnigas mening sökas företrädesvis genom att de avgående eller avgångna fast anställda bibringas för anställning inom civilt förvärvsområde erforderliga yrkeskunskaper. Det framhållles, att vissa möjligheter härutinnan öppnats genom den vid förbanden bedrivna frivilliga fritidsundervisningen. Emellertid lærer det enligt de sakkunnigas mening vara nödvändigt att i den ena eller andra formen anordna särskild yrkesutbildning för fast eller f. d. fast anställdt manskaf.

De sakkunniga ha lämnat en redogörelse för tillkomsten av de nuvarande bestämmelserna för den frivilliga fritidsundervisningen och de hittills vunna erfarenheterna av denna och ha i anslutning härtill på anförda skäl föreslagit, att den frivilliga fritidsundervisningen organiseras på sådant sätt, att de fast anställda genom kontinuerligt deltagande i denna undervisning beredas tillfälle

att efter hand förbättra sina kunskaper och färdigheter i ämnen, som kunna vara av betydelse ur civilanställningssynpunkt. Härvid har förutsatts, att försvarets anställningsbyrå beredes tillfälle att avgiva förslag angående för undervisningen lämpliga ämnen.

De sakkunniga ha vidare framhållit, att den militära tjänstgöringen medför individuellt sett mycket olika förutsättningar för de fast anställda att erhålla civila anställningar, i vilka krävas yrkeskunnighet, samt att såsom grundförutsättning för civilanställningsåtgärder av olika slag bör uppställas, att alla avgående med jämförlig anställningstid genom kompensationsåtgärder såvitt möjligt ställas i lika gynnsamt utgångsläge, då det gäller att finna en för framtiden tryggad försörjning. De sakkunniga ha därför funnit angeläget, att i fall, där militärtjänsten icke medfört yrkeskunskaper av värde för civilt arbete, en effektiv yrkesutbildning i civilanställningssyfte kommer till stånd. För genomförande av en sådan yrkesutbildning bör enligt de sakkunniga å ena sidan ifrågakomma individuell inplacering i statliga och kommunala verkstäder samt företag inom näringslivet ävensom i befintliga undervisningsanstalter. Å andra sidan föreslås, att civilanställningsorganen givas möjlighet att i anslutning till undervisningsanstalter eller fristående anordna särskilda utbildningskurser.

Individuell inplacering av f. d. fast anställda i produktivt arbete på fabriker eller verkstäder i och för yrkesutbildning har ansetts böra ifrågakomma endast under förutsättning, att avtalsenlig lön utgår. Såsom lämpliga utbildningsanstalter ha nämnts tekniska läroanstalter, handelsskolor, navigationsskolor, verkstadsskolor samt möjligen skolor för jordbruks- och skogsbruksundervisning. Det har synts böra ankomma på anställningsbyrån att pröva lämpligheten av de olika kurserna. De ekonomiska problem, som sammanhånga med att utbildningen i denna form stundom kan bliva av längre varaktighet än i särskilt anordnade kurser, ha upptagits i samband med kostnadsberäkningen för de senare.

Särskilda utbildningskurser i civilanställningssyfte ha, såsom förut anförts, redan tidigare anordnats såväl centralt som lokalt vid skilda förband. De sakkunniga förorda, att denna verksamhet, som under krigsåren ägnats mindre uppmärksamhet, snarast möjligt återupptages i ökad omfattning och framför allt förberedes för att i erforderlig utsträckning kunna på ett ändamålsenligt sätt genomföras, då förhållandena åter medföra normal avgång bland det fast anställda manskapet. Exempel på lämpliga kursämnen ha nämnts av de sakkunniga.

Den centrala ledningen av de särskilda utbildningskurserna ha de sakkunniga funnit böra handhas av försvarets anställningsbyrå under medverkan av överstyrelsen för yrkesutbildning eller andra statliga myndigheter, som eljest utöva ledningen av yrkesutbildningen inom vederbörande yrkesområde.

Utgående från principen att de avgående böra ställas i ett i möjligaste mån jämbördigt utgångsläge vid starten i det civila förvärvsarbetet, ha de sakkunniga funnit en lämpligt avvägd compensation för dem, som i civilanställningssyfte nödgas genomgå särskild kurs, kunna anses nådd, om kurs-

deltagarna jämte visst beklädnadsbidrag erhålla fritt vivre eller motsvarande kontantbidrag. Vid kurser som anordnas vid förband och eljest då så låter sig göra har vivre ansetts kunna utgå in natura genom förbandet. Med stöd av gjorda beräkningar ha de sakkunniga föreslagit, att understöd i form av stipendier å 85 kronor per månad må utgå till kursdeltagare, som under kurstiden har att bekosta sin inkvartering och förplägnad. Vid särskilt anordnade kurser, vilka beräknas bliva relativt korta, förutsättes stipendium skola utgå under hela kurstiden. I de fall, då vederbörande med anställningsbyråns medgivande deltagar i ordinarie kurs vid läroanstalt, har tiden för åtnjutande av stipendium ansetts böra begränsas, förslagsvis till högst ett år. För rätt till stipendier över huvud har förutsatts en anställningstid av minst fem år.

I fråga om kostnaderna för yrkesutbildningen ha de sakkunniga, som framhållit svårigheten att för närvarande bedöma vilken omfattning kursverksamheten bör givas, ansett sig böra förslagsvis räkna med ett årligt antal kursdeltagare av omkring 800. Utgående från en kurslängd av i genomsnitt 6 månader och ett elevantal av 15 i varje avdelning har antalet erforderliga läraravdelningar beräknats till omkring 55. Kostnaderna för lokaler med värme, lyse och städning ha uppskattats till 1 000 kronor för varje avdelning eller således sammanlagt 55 000 kronor. Övriga kostnader, avseende bland annat lärarlöner, ha beräknats till i genomsnitt 550 kronor per deltagare eller alltså sammanlagt 440 000 kronor. Totalkostnaderna ha sålunda uppskattats till 495 000 eller i runt tal 500 000 kronor. Det har förordats, att de kostnadsbesparingar som kunde uppkomma genom anordnande av kurser vid försvarets egna verkstadsskolor och verkstäder skulle få användas för att vid behov inrätta skolverkstäder, därvid emellertid fråga om inrättande av sådan verkstad ansetts böra underställas Kungl. Maj:ts prövning. Kostnaderna för stipendier och understöd i annan form skulle enligt ovan angivna förutsättningar i fråga om stipendiebelopp, antal kursdeltagare och kurslängd komma att uppgå till 408 000 kronor. Antalet av dem som med anställningsbyråns medgivande komme att deltaga i ordinarie kurser vid läroanstalt har uppskattats till 200 om året, och då tiden för åtnjutande av stipendium i sådana fall tänkts utsträckt till ett år skulle stipendiekostnaderna för denna kategori komma att belöpa sig till 204 000 kronor. Det för stipendier erforderliga sammanlagda beloppet skulle således komma att uppgå till i runt tal 600 000 kronor om året.

De av de sakkunniga förordade åtgärderna till underlättande för det fast anställda manskpet att erhålla civilanställning genom anordnande av särskild utbildning i sådant syfte ha i stort sett lämnats utan erinran i *remissyttrandena*. I några speciella frågor, beträffande underofficersutbildning för främjande av civilanställning samt storleken av de föreslagna stipendiebeloppen, ha olika meningar yppats. För innehållet i dessa yttranden har lämnats en redogörelse å s. 32—34 i propositionen.

Departementschefen har för egen del i fråga om utbildningen i civilanställningssyfte anført, bland annat, följande.

I det föregående har jag givit uttryck åt den uppfattningen, att civilanställningsfrågan bäst löses, om de avgående fast anställda genom egen kompetens bliva eftersträfvansvärda på arbetsmarknaden. Sådan kompetens torde kunna beredas *dels* genom den militära utbildningen såsom sådan, *dels* genom den efterföljande utbildning som genom statsmakternas försorg anordnas.

I likhet med de sakkunniga vill jag framhålla, att den allmänbildande undervisning, som nu ingår i den *militära utbildningen* och som under de senare åren erhållit vidgad omfattning, är ägnad att bereda de fast anställda en för civilanställning värdefull skolunderbyggnad. Denna undervisning, som erhålles utan kostnad för de fast anställda, leder till en allmänbildningsnivå, i stort sett motsvarande tredje klassen i femårig realskola, och ingår som ett led i civilanställningsåtgärderna, vars betydelse icke får underskattas. Undervisningen kompletteras genom frivillig fritidsundervisning, som inom ramen för tillgängliga medel står öppen för alla fast anställda. Denna frivilliga undervisning är i hög grad praktiskt inriktad, och det står klart, att det på denna väg bör vara möjligt för de om sin framtid måna att utan särskild kostnad redan under den militära utbildningstiden skaffa sig ett gott underlag för övergång till civil anställning. Mycket tyder dock på att värdet av denna obligatoriska respektive frivilliga undervisning, som kompletterar den allmänna skolundervisningen, icke ännu har i tillräcklig grad insetts. Jag delar därför de sakkunnigas uppfattning, att en saklig upplysningsverksamhet bör anordnas — lämpligen genom anställningsbyråns försorg och med anlitande av de medel, som ställas till dess förfogande — för att sprida kännedom om undervisningens art och omfattning.

Försvarets civilförvaltning har ifrågasatt, huruvida icke bestämmelser borde meddelas av innebörd, att genomgång av manskapsskola skall anses motsvara genomgång av viss klass i realskola och att anteckning härom skall ske i betyg från manskapsskola. En dylik anordning torde förutsätta ett enhetliggörande av manskapsundervisningen inom de skilda försvarsgrenarna. I vad mån detta kan och bör ske är vanskligt att utan närmare utredning bedöma. Vid betygsgivningen kunna vissa svårigheter förutses med hänsyn till den differentiering i undervisningen som betingas av olikheter i elevernas kunskapsmått vid inträdet i manskapsskolorna. Då ett genomförande av förslaget emellertid kan antagas bliva av värde för det avgående manskapet vid sökande av civilanställning, synes frågan böra närmare övervägas.

Vad de sakkunniga anfört rörande ordnandet av den frivilliga fritidsundervisningen ger mig icke anledning till erinran. En differentiering av undervisningen på särskilda avdelningar — för värnpliktiga respektive för fast anställda — bör alltså enligt min mening försökas i den mån tillgängliga medel det medgiver. Det synes lämpligt, att anställningsbyrån beredes tillfälle att giva sin mening till känna vad beträffar urvalet av för manskapsundervisningen lämpliga ämnen.

Den *efterföljande yrkesutbildning*, som enligt det föregående anordnats för fast anställda, vilka stå i begrepp att lämna militärtjänsten, har hittills — delvis på grund av rådande förhållanden — icke kunnat i tillräcklig omfattning komma till stånd. I den mån så ändå skett har utbildningen inriktats på ett fåtal begränsade verksamhetsområden. De sakkunniga ha nu föreslagit, att denna utbildning skall effektiviseras och konsekvent bedrivas *dels* genom individuell inplacering av avgående fast anställda i befintliga verkstäder och undervisningsanstalter, *dels* genom upprättande av särskilda utbildningskurser — i anslutning till befintliga undervisningsanstalter i den mån så kan ske.

Att en utvidgad och förbättrad yrkesutbildning i civilanställningssyfte

bör anordnas, finner jag tydligt. Mot de riktlinjer härför som uppdragits av de sakkunniga, synes i huvudsak intet vara att invända. Då det ligger i sakens natur att ett fastslående i detalj av utbildningens inriktning icke bör i detta sammanhang ske — denna fråga måste få bedömas med beaktande av de från tid till annan växlande behoven — anser jag mig icke böra ingå på en närmare granskning av de sakkunnigas detaljförslag. Allenast må här framhållas följande.

Vad överstyrelsen för yrkesutbildning och kooperativa förbundet anfört i fråga om inriktande av de fast anställdas intressen på jordbruket och dess binärningar finner jag värt beaktande. Den av överstyrelsen berörda möjligheten att bereda före detta fast anställda ställning såsom egna företagare synes böra uppmärksammas. Brevskoleundervisning synes böra prövas. I största möjliga utsträckning böra vid yrkesutbildningen redan tillgängliga läroanstalter komma till användning. Om det ändock skulle visa sig erforderligt att upprätta särskilda kurser, bör så långt möjligt undvikas att anordna dessa på sådant sätt, att kostnadskrävande materielanskaffning blir erforderlig. Överhuvudtaget bör eftersträvas, att vid utbildningens planläggande undvika fasta utbildningsanordningar. Det kan nämligen icke vara välbetänkt att uppbygga en särskild mera omfattande organisation för tillgodo-seende av förevarande till storleken svårberäkneliga utbildningsbehov.

Av samma skäl synes det mig naturligt att verksamheten ställas under ledning av det organ, som finnes inrättat för verksamhet av detta slag, nämligen överstyrelsen för yrkesutbildning, i den mån verksamheten faller inom dess arbetsområde. Härigenom torde yppas ökade möjligheter att på lämpligt sätt samordna verksamheten med den normalt bedrivna yrkesutbildningen. Självfallet böra dock försvarets organ, och speciellt försvarets anställningsbyrå, beredas möjlighet att öva inflytande på verksamhetens planläggning och bedrivande. I detta ämne torde bestämmelser få meddelas av Kungl. Maj:t. Såsom av det följande framgår bör vidare förutsättas, att sådan yrkesutbildning, som anordnas för i aktiv tjänst varande fast anställda, anordnas genom anställningsbyråns försorg.

De av de sakkunniga föreslagna stipendiebeloppen — 85 kronor i månaden, varav avsetts 70 kronor till vivre och 15 kronor till beklädnadskomplettering — ha i en del remissyttranden betecknats såsom väl höga, medan däremot överstyrelsen för yrkesutbildning funnit beloppen icke överstiga vad som kan anses skäligt. I denna del må hänvisas till att chefen för ekklesiastikdepartementet i 1945 års statsverksproposition (bilagan åttonde huvudtiteln, s. 519 ff.) förordnat, att stipendier för elever vid yrkesundervisningsanstalterna må efter behovsprincip utgå med högst 75, 50 och 25 kronor per elev och månad i respektive behovsgrader, därvid förutsatts att stipendiebeloppen i de olika behovsgraderna skola differentieras ytterligare, så att en glidande stipendieskala erhålles. Särskilt bidrag till beklädnadskomplettering synes därvid icke ha beräknats. Då stipendier till f. d. fast anställd personal äro avsedda att utgå vid sidan av avskedspremie, synes mig bidrag till beklädnad i allt fall icke böra beräknas för denna personal. Jag föreslår med beaktande härav, att stipendier till f. d. fast anställda skola utgå enligt de av chefen för ekklesiastikdepartementet sålunda förordade grunderna för stipendier till elever vid yrkesundervisningsanstalterna. Vid behovsprövning i här avsedda fall synes hänsyn böra tagas å ena sidan till att f. d. fast anställda, som söka stipendier, i allmänhet nått relativt hög ålder och att många av dem äro familjeförsörjare men å andra sidan till att i många fall övergångsersättning utgår till sökanden. Dessa synpunkter torde böra beaktas vid meddelande av bestämmelser i ämnet. Bestämmandet av stipendiebeloppen enligt här angivna grunder kan med tillämpning i övrigt av

de sakkunnigas beräkning av stipendiekostnaderna antagas medföra en kostnadsminskning av lägst 100 000 kronor.

Huruvida rätten till stipendier bör inträda såsom de sakkunniga föreslagit redan efter en tjänstetid av fem år eller, såsom chefen för försvarsstaben ansett, först efter sex års tjänst synes i viss mån tveksamt. Då emellertid erfarenheten givit vid handen, att flertalet fast anställda avgår efter utgången av första kontraktstiden — numera fyra år, bortsett från tid för anställning över stat under sex månader — finner jag de sakkunnigas förslag såsom innefattande en gradvis skeende övergång till de mera betydande förmånerna av avskedspremie och övergångsersättning böra givas företräde.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser rörande villkoren för åtnjutande av stipendier liksom rörande utbildningsverksamheten i civilanställningssyfte i allmänhet.

Därest denna utbildningsverksamhet på här förordad sätt ställes under ledning av överstyrelsen för yrkesutbildning, synas erforderliga medel för kursverksamheten böra ställas till förfogande från de anslag, som för yrkesutbildning i allmänhet finnas uppförda under riksstatens åttonde huvudtitel. Däremot torde medel till bestridande av kostnaderna för stipendier böra upptagas under fjärde huvudtiteln. Chefen för ecklesiastikdepartementet torde komma att i annat sammanhang framlägga förslag om medelsanvisning till här avsedd kursverksamhet.

Organ för förmedling av civilanställning.

De sakkunniga ha som sin uppfattning uttalat, att civilanställningsverksamheten i fortsättningen bör, liksom hittills, handhavas av för ändamålet inrättade civilanställningsorgan, nämligen dels lokala organ vid truppförbanden, vilka organ böra benämnas civilanställningsnämnder, och dels ett centralt organ, benämnt försvarets anställningsbyrå.

Sakkunnigas förslag beträffande nämnda organs sammansättning, ställning och uppgifter hava återgivits å s. 38—41 i propositionen.

Personalen å civilanställningsbyrån utgöres enligt personalförteckning av en föreståndare, tillika sekreterare och föredragande hos styrelsen, i lönegrad Eo 24, en förste kontorist, tillika redogörare, i Eo 10, ett kontorsbiträde i Eo 4 och ett extra kontorsbiträde i Ex 4 samt omfattar från den 1 oktober 1944 härjämte en sekreterare i Ex 24, som till den 1 januari 1945 varit halvtidsanställd men från sistnämnda tid har heltidstjänst å byrån. De sakkunnigas förslag upptager såsom tjänstemän å ordinarie stat en chef för byrån i lönegrad C 6, en kontorsskrivare i A 15 och en kansliskrivare, tillika registrator och redogörare, i A 11, såsom extra ordinarie tjänstemän en förste byråsekreterare i Eo 24, en byråsekreterare i Eo 21, en expeditivakt i Eo 6 och tre kontorsbiträden i Eo 4, ett kontorsbiträde i Ex 4 samt såsom arvodist en pensionerad underofficer. Med avseende å de särskilda befattningarna ha de sakkunniga angivit de för desamma avsedda arbetsuppgifterna, och redogörelsen härför har återgivits i propositionen å s. 41—43.

I yttrandena har icke framställts erinran mot de av de sakkunniga förordade principerna för förmedlingsverksamhetens organisation. Från skilda håll har betonats vikten av intim kontakt mellan civilanställningsorganen och de offent-

liga arbetsförmedlingarna. Vad angår anställningsbyråns organisation och personal ha framförts vissa önskemål från myndigheter och sammanslutningar rörande styrelsens sammansättning. Statskontoret har ifrågasatt, om icke byrån borde ingå i arbetsmarknadskommissionen, och denna kommission har också funnit vissa skäl tala därför, men likväl stannat för att tillstyrka de sakkunnigas förslag. Allmänna lönenämnden och försvarets lönenämnd ha föreslagit utbyte av den föreslagna byråsekreterarbefattningen mot en amanuensbefattning och har ansett expeditionsvaktsbefattningen böra placeras i lönegraden Eo 5.

Departementschefen har funnit sig böra tillstyrka de sakkunnigas förslag, att den nuvarande centrala organisationen bibehålles och att åtgärder vidtagas för att effektivisera de lokala organens verksamhet och har även godtagit de föreslagna benämningarna för organen.

Vad angår anställningsbyråns ställning och uppgifter har departementschefen med hänsyn till de speciella uppgifter, som avses skola ankomma på byrån, funnit flertalet skäl tala för att den bör såsom självständigt organ vara direkt underställd Kungl. Maj:t. Sedan fredsförhållanden inträtt bör, framhåller departementschefen, övervägas, om icke på anställningsbyrån bör överflyttas de uppgifter med avseende å familjebidrag och värnpliktslån, som nu ankomma på statens arbetsmarknadskommission, och intill dess så sker bör anställningsbyråns chef ha skyldighet att utan särskild ersättning tillika vara chef för kommissionens värnpliktshjälpsbyrå. Om styrelsens sammansättning har det ansetts böra ankomma på Kungl. Maj:t att besluta.

I fråga om personalen vid byrån har departementschefen anfört följande.

Av väsentlig betydelse vid genomförandet av de förslag som i det föregående framlagts är, att anställningsbyrån erhåller en personalorganisation, som svarar mot de på byrån i fortsättningen ankommande ökade arbetsuppgifterna. Det synes stå klart, att den nuvarande personalen icke är tillräcklig härför. I huvudsak har jag i likhet med de hörda myndigheterna funnit mig kunna biträda det förslag till personalorganisation, som av de sakkunniga framlagts. Vissa reduktioner synas dock möjliga och motiverade framför allt på grund därav, att viss försiktighet bör iakttagas med tanke på pågående undersökningar om nedbringande av manskapsstaterna vid försvaret och med beaktande av den ändring i de sakkunnigas förslag vad beträffar ledningen av yrkesutbildningen för avgående manskap, som i det föregående av mig förordats.

I likhet med de i ärendet hörda myndigheterna har jag intet att erinra mot att befattningen såsom chef för byrån hänföres till lönegraden C 6. Såsom i det föregående anförts synes böra gälla, att byråns chef skall vara skyldig att tills vidare, så länge på statens arbetsmarknadskommission ankomma uppgifter med avseende å familjebidrag och värnpliktslån, utan särskild ersättning fungera jämväl såsom chef för arbetsmarknadskommissionens värnpliktshjälpsbyrå. Befattningshavaren synes böra förordnas på viss tid. Jag kan ävenledes förorda, att en befattning inrättas såsom förste byråsekreterare med placering i lönegrad Eo 24. Med hänsyn till vad i det föregående anförts rörande omfattningen av byråns arbetsuppgifter finner jag det däremot tillräckligt, att en befattning som amanuens i lönegraden Eo 18 inrättas i stället för den av de sakkunniga förordade befattningen som byråsekreterare i lönegrad Eo 21. De arbetsuppgifter, som

avses skola ankomma på den föreslagna kontorsskrivaren, synas motivera, att denna befattning hänföres till 15 lönegraden. Dock finner jag extra ordinarie anställning tills vidare böra väljas i avvidan på närmare erfarenheter om arbetets omfattning. Härjämte föreslår jag, att befattningshavaren benämnes assistent. Även befattningen som kansliskrivare synes mig böra inrättas såsom extra ordinarie. Förslaget om anställande av en pensionerad underofficer finner jag mig böra biträda. Denna befattningshavare synes böra erhålla arvode motsvarande nettolön i löneklass UO 7. Mot placeringen av expeditionsvakten i lönegrad Eo 6 är, med hänsyn till de arbetsuppgifter som komma att åvila honom såsom ensam tjänstgörande expeditionsvakt, från min sida intet att erinra. Antalet kontorsbiträden synes mig med hänsyn till vad i det föregående anförts kunna minskas från fyra till tre, varav två i Eo 4 och ett i Ex 4. I anslutning till de sakkunnigas förslag (jfr det följande) torde vidare böra beräknas ett belopp för anställande av tillfällig personal under den första tiden. Med beaktande av vad i det föregående anförts torde det av de sakkunniga härför beräknade beloppet, såsom av det efterföljande framgår 7 000 kronor, böra minskas till 4 000 kronor.

Kostnadsberäkningar och anslagsfrågor.

Departementschefen har lämnat en redogörelse för av de sakkunniga verkställda beräkningar angående dels de sammanlagda årskostnaderna vid bibehållande av nuvarande civilanställningsåtgärder och civilanställningsbyråns hittillsvarande organisation, visande att dessa kostnader skulle uppgå till omkring 1 565 000 kronor, dels kostnaderna för genomförande av de sakkunnigas förslag, vilka sluta å ett belopp av omkring 2 970 000 kronor för år. De sakkunnigas förslag innebär alltså en årlig kostnadsökning av i runt tal 1 400 000 kronor.

I anslutning härtill har departementschefen anført följande.

Såsom av det föregående framgår kan ett genomförande av de sakkunnigas förslag beräknas medföra en kostnadsökning per år av omkring 1,4 miljoner kronor, d. v. s. med icke mindre än omkring 90 %. Denna beräkning grundar sig dock på vissa antaganden rörande verksamhetens blivande omfattning, om vilkas sannolikhet något bestämt uttalande icke kan göras. Med hänsyn till den minskning av manskapsstaterna, som torde framgå som resultat av pågående utredning, är det snarast att förmoda, att kostnadsökningen kommer att stanna vid lägre belopp än av de sakkunniga angivits. Huvudparten av kostnadsökningen faller på förslaget om anordnande av en mer konsekvent genomförd yrkesutbildning för avgående manskaps.

De ändringar i de sakkunnigas förslag, som av mig i det föregående föreslagits, torde medföra vissa kostnadsminskningar. Sålunda torde de av mig förordade ändringarna i de sakkunnigas förslag till övergångspremier och övergångsersättning medföra en ökning av kostnaderna för övergångspremier, av mig benämnda avskedspremier, med 280 000 kronor men en minskning av kostnaderna för övergångsersättning med 400 000 konor eller således sammanlagt en kostnadsminskning med 120 000 kronor. Jämkningsarna i de av de sakkunniga förordade grunderna för utgivande av stipendier vid yrkesutbildning kunna beräknas leda till en kostnadsminskning av omkring 100 000 kronor per år. De beskrifningar av personalorganisationen vid anställningsbyrån, som av mig förordats, kunna beräknas medföra en årlig kostnadsminskning av 6 300 kronor.

I detta sammanhang har departementschefen till behandling upptagit frågan om bestridande över riksstaten av kostnaderna för civilanställningsåtgärder av olika slag, då en överskådligare redovisning av dessa kostnader funnits vara önskvärd.

De anslag å fjärde huvudtiteln som avse med civilanställningsverksamheten sammanhängande kostnader ha därför synts departementschefen böra upptagas under en gemensam rubrik »Civilanställningsverksamheten m. m.». Under denna rubrik borde upptagas följande anslag, nämligen Försvarets anställningsbyrå: Avlöningar, Försvarets anställningsbyrå: Omkostnader samt ett gemensamt anslag, vilket lärer böra benämnas Vissa civilanställningsåtgärder och betecknas såsom förslagsanslag. Under detta anslag upptagas anslagsposter till avskedspremier, övergångsersättningar, utbildningskurser för å aktiv stat kvarstående manskap och stipendier vid viss yrkesutbildning. Benämningen av de nuvarande anslagen Rekryteringskostnader och avskedspremier m. m. bör samtidigt ändras till Rekryteringskostnader. Från sistnämnda anslag böra i fortsättningen bestridas endast kostnader som äga samband med truppförbandens manskapsrekrytering.

Dessa ändringar i de nuvarande grunderna för bestridande av kostnader för civilanställningsändamål ha synts kunna genomföras redan från och med nästa budgetår. Härvid skulle kostnaderna för övergångsvis utgående avskedspremier enligt äldre bestämmelser belasta det nya anslaget Vissa civilanställningsåtgärder. På enahanda sätt skulle det sistnämnda anslaget under övergångstiden jämväl belastas med samtliga avlöningskostnader för det manskap som under övergångstiden komme att inneha anställning å civilanställningsstat. I den mån sådant manskap kommer att vara i tjänst vid respektive förband eller åtnjuta inkvartering och förplägnad vid militärt förband bör förbandet av civilanställningsbyrån eventuellt ersättas med belopp som svarar mot förbandets kostnader för tillhandahållande av naturaförmåner.

Anslagsbehov för budgetåret 1945/46.

I årets statsverksproposition (fjärde huvudtiteln, punkterna 24, 72, 107, 150, 151 och 176) har Kungl. Maj:t — under erinran att 1942 års civilanställningssakkunniga avgivit förslag rörande ordnandet av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvarsväsendet och i samband därmed stående frågor, vilket förslag vid tiden för statsverkspropositionens framläggande var föremål för behandling inom försvars- och finansdepartementen — föreslagit riksdagen att, i avvidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1945/46 upptaga reservationsanslagen till rekryteringskostnader och avskedspremier m. m. och till centrala civilanställningsbyrån samt reservationsanslaget till civilanställnings befrämjande med allenast beräknade belopp.

Departementschefen har nu upptagit dessa och vissa andra anslagsfrågor till behandling.

Anslag till rekryteringskostnader.

Under dessa anslag — ett för vardera armén, marinen och flygvapnet — beräknar departementschefen i enlighet med vad ovan anförts endast medelsbehov för egentliga rekryteringskostnader samt för anställningspenningar enligt 22 § 1 mom. manskapsavlöningsreglementet.

Med ledning av införskaffade uppgifter angående under 1944 års rekryteringsperiod uppkomna kostnader beräknar departementschefen för budgetåret 1945/46 medelsbehovet under arméns rekryteringsanslag till 240 000 kronor, marinens rekryteringsanslag till 190 000 kronor och flygvapnets rekryteringsanslag till 130 000 kronor. Anslagens benämning, som hittills varit Rekryteringskostnader och avskedspremier m. m., föreslås ändrad till Rekryteringskostnader.

Anslag till försvarets anställningsbyrå.

Avlöningar.

Departementschefen har, på sätt i det föregående förordats, avsett följande personal för anställningsbyrån:

	Löneställning.
1 chef för byrån (förordnad på viss tid)	C 6
1 förste byråsekreterare	Eo 24
1 amanuens	Eo 18
1 assistent	Eo 15
1 kansliskrivare, registrator och redogörare	Eo 11
1 expeditionsvakt	Eo 6
2 kontorsbiträden	Eo 4
1 kontorsbiträde	Ex 4
	Arvode.
1 pensionerad underofficer i arvodesbefattning	UO 7

Av den sålunda angivna personalen böra enligt vanliga regler ordinarie befattningshavare samt extra ordinarie befattningshavare i högre lönegrad än 20:e uppföras å personalförteckning, som underställes riksdagen.

I anslutning till denna personalförteckning har departementschefen upprättat förslag till avlöningsstat för byrån och därvid utgått från att arvode skall utgå till styrelsens ordförande med 1 200 kronor för år och till ledamöter och suppleanter med 20 kronor för sammanträdesdag, d. v. s. efter samma grunder som hittills gällt för civilanställningsbyrån.

Anslaget, som i fortsättningen synts böra benämnas Försvarets anställningsbyrå: Avlöningar har av departementschefen föreslagits skola upptagas såsom förslagsanslag under rubriken »Civilanställningsverksamheten m. m.».

Omkostnader.

I enlighet med de sakkunnigas förslag har departementschefen för nästa budgetår till Försvarets anställningsbyrå: Omkostnader beräknat ett förslags-

anslag av 64 000 kronor, varav 52 000 kronor hänföra sig till särskilda kostnader för rekryteringsverksamheten. Anslaget föreslås uppfört under rubriken »Civilanställningsverksamheten m. m.».

Anslag till vissa civilanställningsåtgärder.

Anslaget till civilanställnings befrämjande föreslås från och med nästa budgetår bortfalla.

I enlighet med vad som anförts i det föregående föreslår departementschefen, att ett anslag till Vissa civilanställningsåtgärder jämte anslagen till försvarets anställningsbyrå upptages under rubriken »Civilanställningsverksamheten m. m.» och att det uppföres som förslagsanslag. Såsom anslagsposter under detta anslag föreslås upptaget förslagsvis beräknade belopp för avskedspremier, övergångsersättningar, utbildningskurser för å aktiv stat kvarstående manskap och stipendier vid viss yrkesutbildning. Från anslaget böra bestridas jämväl vissa kostnader, som enligt det föregående nu bestridas från försvarsgrenarnas avlöningsanslag.

De sakkunniga ha beräknat kostnaderna för avskedspremier — av dem benämnda övergångspremier — vid normal avgång under fredsförhållanden till 300 000 kronor för år. Den av departementschefen i det föregående förordade ändringen med avseende å avskedspremiernas belopp har från samma utgångspunkter antagits medföra en kostnadsökning med 280 000 kronor om året. Vid beräkningen av medelsbehovet för nästkommande budgetår kan man utgå från att från aktiv stat komma att avgå högst 400 beställningshavare, vilka bliva berättigade till avskedspremier. Enligt de föreslagna grunderna för beräkning av avskedspremier skulle medelsbehovet under angivna förutsättningar komma att uppgå till 225 000 kronor. Emellertid har i det föregående förutsatts, att övergångsbestämmelser skola meddelas av inre börd, att avgående manskap skall under vissa villkor äga rätt uppbära avskedspremie enligt tidigare gällande bestämmelser.

Kostnaderna för övergångsersättning ha av departementschefen vid normal avgång under fredsförhållanden beräknats till omkring 1 000 000 kronor för år. Den beräkning av antalet under nästa budgetår avgående, till avskedspremier berättigade furirer som i det föregående verkställts äger tillämplighet även då det gäller att beräkna medelsbehovet för nämnda budgetår till övergångsersättningar. Härtill kommer att ett antal i tjänst varande fast anställda torde kunna beräknas få tillträde till 1945/46 års poliskurs. Då övergångsersättning icke synt behöva beräknas för dessa, kommer därigenom medelsbehovet att ej oväsentligt nedgå. Under nu angivna förutsättningar ha kostnaderna för sådan ersättning för nästa budgetår beräknats till 340 000 kronor.

Den omständigheten att vissa av de fast anställda torde kvarstå vid de äldre förmånerna och sålunda övergå till anställning å civilanställningsstat i stället för att åtnjuta övergångsersättning har icke ansetts nämnvärt påverka

nyssnämnda kostnadsberäkning. Kostnaderna för anställning å civilanställningsstat skola övergångsvis bestridas från nu ifrågavarande anslagspost.

I detta sammanhang har departementschefen föreslagit utverkande av riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att jämväl under nästa budgetår på grund av beredskapsförhållandena medgiva anställning å civilanställningsstat åt visst manskap vid sidan av de i manskapsavlöningsreglementet intagna föreskrifterna. Departementschefen har vidare anmält en av försvarsväsendets underbefälsförbund gjord framställning om medgivande av anställning på civilanställningsstat för på grund av sjukdom avskedat manskap, som på grund av sjukdomen icke kunnat utnyttja förmånen i samband med avgången ur tjänst men sedermera, efter tillfrisknande, visat sig vara i behov av att få dylik anställning. Departementschefen har med anledning av denna framställning förordat utverkande av riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att, efter framställning i varje särskilt fall, inom en tid av tre år efter sådan beställningshavares avgång från aktiv stat på grund av sjukdom pröva fråga om medgivande för den avgångne att erhålla anställning på civilanställningsstat. Medgivandet kommer endast att få betydelse för dem, som övergångsvis bibehållas vid nuvarande rätt att kvarstå å civilanställningsstat.

Under förevarande anslag har departementschefen vidare, i enlighet med vad i det föregående anförts, beräknat medel till bestridande av kostnader för viss utbildning i civilanställningssyfte för på aktiv stat kvarstående manskap, exempelvis vid poliskurser för underbefäl vid statens polisskola och i form av kurser vid truppförbanden för förvärvande av körkort, och därvid räknat med att ett belopp av 60 000 kronor skall vara tillräckligt för nästa budgetår.

Slutligen har också, i anslutning till vad förut anförts, under anslaget i fråga upptagits medel till bestridande av kostnader för stipendier. Dessa kostnader ha av de sakkunniga vid normal avgång beräknats till 600 000 kronor om året. Antalet underbefäl med fem års tjänst som avgår under näst-följande budgetår kan emellertid antagas bliva relativt ringa. Med hänsyn härtill ävensom till den begränsning av stipendiebeloppen och den behovs-prövning som förordats har departementschefen tills vidare räknat med ett belopp av 75 000 kronor för nästa budgetår.

Förevarande anslag skulle alltså disponeras på följande sätt:

1. Avskedspremier, <i>förslagsvis</i>	kronor 250 000
2. Övergångsersättningar samt övergångsvis utgående avlöningar till manskap, som innehar anställning å civilanställningsstat, <i>förslagsvis</i>	» 340 000
3. Viss utbildning i civilanställningssyfte för på aktiv stat kvarstående manskap, <i>förslagsvis</i>	» 60 000
4. Stipendier till avgången manskap vid viss yrkesutbildning, <i>förslagsvis</i>	» 75 000
<hr/> Summa kronor 725 000	

På Kungl. Maj:t har ansetts böra ankomma att i anslutning till vad i det föregående anförts meddela bestämmelser rörande anslagets disposition. Därvid syntes böra föreskrivas, att anslagsposterna 3 och 4 icke må utan Kungl. Maj:ts medgivande överskridas.

Det sammanlagda medelsbehovet under nästa budgetår till rekryteringskostnader, försvarets anställningsbyrå och vissa civilanställningsåtgärder uppgår sålunda enligt departementschefens beräkningar till 1 416 000 kronor, medan för motsvarande kostnader för innevarande budgetår hava anvisats tillhopa 1 473 750 kronor. Till de för nästa budgetår angivna kostnaderna böra emellertid läggas de medel, som beräknas under åttonde huvudtiteln för bestridande av kostnader för yrkesutbildning åt avgående manskap.

Utskottet.

Med hänsyn till det i Kungl. Maj:ts förevarande proposition påvisade behovet av åtgärder dels för att säkerställa rekryteringen av kadern av fast anställt manskap, dels ock för att underlätta avgående manskaps övergång till den civila arbetsmarknaden, finner utskottet sig kunna i allt väsentligt tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag till civilanställningsåtgärder.

I likhet med departementschefen finner utskottet alltså angeläget, att en lösning av civilanställningsfrågan i första hand åstadkommes genom att avgående och avskedad manskap bibringas kompetens för vinnande av anställning på den civila arbetsmarknaden.

Vidkommande de föreslagna förmånerna av avskedspremie och övergångsersättning till visst avskedad manskap med en anställningstid av sex år innebär Kungl. Maj:ts förslag egentligen icke några principiella ändringar eller nyheter, utan närmast en — på grund av vunna erfarenheter i fråga om de nu visst manskap med nyssnämnd anställningstid tillkommande förmånerna av avskedspremier och anställning i civilanställningsstat — anpassning av förmånerna för att de bättre än hittills skola kunna tillgodose avsett syfte. Avskedspremierna, som nu utgå med 600 kronor vid sex års anställning och med 800 kronor vid nio års anställning, skola enligt Kungl. Maj:ts förslag utgå med 500 kronor efter sex års anställning samt ökas med 100 kronor för varje ytterligare helt anställningsår dock högst till 800 kronor. I motionen II:540, som väckts i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 218 med förslag till vissa ändringar i, bland annat, manskapsavlöningsreglementet, i vilket reglemente bestämmelserna om avskedspremier äro intagna, har yrkats, att avskedspremie måtte utgå efter en anställningstid av fem år med ett belopp av 500 kronor samt att premien måtte ökas med 100 kronor för varje ytterligare helt anställningsår upp till ett belopp av högst 900 kronor. Vid bifall till Kungl. Maj:ts förslag om utgivande av stipendier och värnpliktslån till avskedad manskap med en anställningstid av fem år, som genomgår omskolning i civilanställningssyfte, kommer emellertid manskap med nämnda anställningstid redan därigenom att få ökad hjälp till civilanställning. Med hänsyn till önskvärdheten att nedbringa omfattningen av den årliga nyrekryteringen är det också av betydelse, att manskap kvarstår i

tjänst åtminstone två år efter första kontraktstidens utgång. Till följd av dessa förhållanden finner utskottet lämpligast, att avskedspremier utgå först efter en anställningstid av sex år och med belopp, som av departementschefen förordats. Utskottet kan alltså icke biträda motionen i nu berörd del. Härav föranledd hemställa i fråga om motionen kommer utskottet att göra i samband med avgivande av utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda proposition nr 218.

Övergångsersättningen, som skall träda i stället för nuvarande förmånen av anställning å civilanställningsstat, kommer närmast att få karaktär av ett slags civilanställningsförsäkring. Dess belopp skall fastställas med hänsyn till dels under sista månaden i den fasta anställningen åtnjutna löneförmåner, beräknade efter ortsgrupp E (avgångslön), dels ock antalet hela anställningsår. Högst må övergångsersättning utbetalas med belopp, som svarar mot summan av avgångslönen multiplicerad med antalet hela anställningsår, dock högst 12, dels ett belopp av 100 kronor för varje anställningsår utöver sex, dock högst 600 kronor, vilken summa dock skall i förekommande fall minskas med belopp, som beställningshavaren uppburit i avlöning under tjänstledighet i civilanställningssyfte eller såsom övergångsersättning i samband med avgång från tidigare manskapsanställning. Av sålunda fastställt belopp må utbetalning ske till avskedad inom en tid av tre år efter avskedet enligt i manskapsavlöningsreglementet intagna och av Kungl. Maj:t meddelade ytterligare föreskrifter.

Enligt de avsedda bestämmelserna skall avskedad äga utfå visst belopp för månad av övergångsersättningen, därest han är arbetslös eller om han erhållit civil anställning, i vilken avlöningen för månad understiger avgångslönen, därvid dock löneskillnadsbeloppet skall jämkas, om avlöningen i den civila anställningen understiger den eljest gängse. Vidare må övergångsersättning utbetalas såsom bidrag till kostnader för yrkesutbildning eller till kostnaderna för flyttning för vinnande av civil anställning å annan ort än den militära förlägningsorten, där kostnaderna ej ersättas i annan ordning, eller ock om den övergångsersättningsberättigade ämnar utöva verksamhet som egen företagare. Mot de sålunda angivna grunderna för beräkning av övergångsersättning och för utgivande av sådan har utskottet icke funnit anledning till erinran. Utskottet förutsätter emellertid, att försvarets anställningsbyrå, som avses skola få att pröva frågor om utbetalning av övergångslön, kommer att utöva erforderlig kontroll över övergångslöneförmånernas utnyttjande, och att såväl byrån som också militära myndigheter så långt möjligt är eftersträva att bereda manskap, som skall avgå ur tjänst vid kontraktstidens utgång, tillfälle att redan före avgången ur tjänst inhämta erforderliga för civil verksamhet erforderliga kunskaper, varigenom kostnaderna för övergångsersättningarna kunna hållas nere. Utskottet anser sig också böra framhålla vikten av att manskap, som ej kan beredas framtida utkomst inom försvaret, ej bibehållas i tjänst till så hög ålder, att övergången därigenom försvåras.

I nu förevarande proposition liksom också i propositionen nr 218 med

förslag till ändringar i, bland annat, manskapsavlöningsreglementet har föreslagits, att de nya bestämmelserna rörande avskedspremier och övergångsersättning skola träda i tillämpning i anslutning till kontraktperiod, som börjar löpa efter den 30 juni 1945. I förenämnda motion nr II: 540 har däremot framställts yrkande av innebörd, att bestämmelserna i fråga skola — med undantag för manskap, som innehar anställning å civilanställningsstat, vilka skola vara underkastade nu gällande bestämmelser om avskedspremier och anställning å civilanställningsstat — träda i kraft från och med den 1 juli 1945 för då å aktiv stat fast anställt manskap. Till stöd för detta yrkande har anförts, att en effektivare lösning av civilanställningsfrågan förutsattes redan i 1942 års försvarsbeslut och att civilanställningssvårigheter torde komma att uppstå i samband med efterkrigstidens inträdande. Vidare har framhållits, att den numera genomförda omläggningen av anställningstiden inom vissa delar av försvaret, varigenom anställningstiden utlöper med utgången av mars månad, kommer att medföra, att flertalet beställningshavare av det fast anställda manskapet vid bifall till Kungl. Maj:ts förslag kunna bli delaktiga av de förbättrade civilanställningsförmånerna först vid avgång, som inträffar våren 1947. Utskottet finner de i motionen anförda skälen för de nya bestämmelsernas ikraftträdande tidigare än som av Kungl. Maj:t föreslagits vara bärande. Ett ytterligare skäl för att låta de nya bestämmelserna träda i kraft tidigare är också, att den föreslagna ordningen för meddelande av utbildning i civilanställningssyfte för avskedad manskap är avsedd att taga sin början redan under budgetåret 1945/46, varav synas följa svårigheter att på ett rationellt sätt ordna civilanställningsverksamheten, därest den nya ordningen icke kommer att i sin helhet träda i kraft samtidigt. Utskottet finner sig alltså böra i princip tillstyrka motionens yrkande. Enär utskottet icke, såsom i motionen yrkats, funnit sig kunna tillstyrka ändring i av Kungl. Maj:t föreslagna villkor för erhållande av avskedspremie utan denna premie vid avgång efter sex års anställning kommer att minskas med 100 kronor i förhållande till nu fastställt belopp av 600 kronor, erfordras emellertid vissa övergångsbestämmelser. Då ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna äro intagna i det till ovannämnda proposition nr 218 fogade författningsförslaget rörande ändringar i manskapsavlöningsreglementet, kommer utskottet att framlägga av utskottets ovan angivna ställningstagande föranlett förslag vid avgivande av utlåtande över propositionen nr 218.

Mot Kungl. Maj:ts förslag i fråga om sättet för bibringande av ur civilanställningssynpunkt lämplig utbildning åt fast anställt och f. d. fast anställt manskap har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Utskottet finner sålunda i likhet med departementschefen det vara av betydelse, att det fast anställda manskapet bibringas allmänbildande kunskaper i anslutning till den militära utbildningen, då dessa kunskaper kunna bli manskap till god hjälp, bland annat, vid sökande av civilanställning. Utskottet delar jämväl departementschefens uppfattning beträffande betydelsen ur civilanställningssynpunkt av den frivilliga fritidsundervisningen och förutsätter alltså att denna undervisning skall, så långt möjligt är, utnyttjas av

manskapet samt att den ordnas så, att den i möjligaste mån kommer att anpassas med hänsyn till manskapets behov av civilanställningsutbildning. Vidkommande målet för den allmänbildande undervisningen har i motionen I: 346 framhållits, att detta borde vara ett och samma inom olika delar av krigsmakten, och att eleverna efter avslutad obligatorisk undervisning i nämnda ämnen borde erhålla ett avgångsbetyg, vilket bleve likvärdigt för hela krigsmakten. Vidare har i motionen på anförda skäl förordats en översyn av undervisningsbestämmelserna i syfte att åstadkomma effektivare undervisning utan hinder av elevernas olika förkunskaper vid inträdet i militär tjänst. Vissa ändringar i fråga om den frivilliga fritidsundervisningen hava också ansetts påkallade. På dessa och övriga skäl har i motionen yrkats, att riksdagen måtte anhålla om skyndsamt utredning, innefattande allmän översyn av den allmänbildande undervisningen vid försvarets manskapsskolor och vid fritidsundervisningen med hänsyn till bådas betydelse för rekrytering och civilanställning ävensom för åstadkommande av förbättrade utgångspunkter i arbetet vid försvarets läroverk. Utskottet finner de i motionen anförda synpunkterna hava vissa skäl för sig. Departementschefen har emellertid också berört i huvudsak samma frågor och därvid uttalat, att de böra bli föremål för närmare övervägande. Med hänsyn härtill finner utskottet det icke vara påkallat, att riksdagen gör framställning om sådan utredning, varom i motionen yrkats. Utskottet finner motionen kunna anses besvarad med vad utskottet sålunda anför.

Vad särskilt angår den civilanställningsutbildning, som avses skola komma dem till del, vilka avgått efter en anställningstid av minst fem år, har Kungl. Maj:t föreslagit, att sådant f. d. fast anställt manskap skall få komma i åtnjutande av stipendier enligt samma grunder som elever i vanliga yrkesutbildningsanstalter, d. v. s. efter behovsprincip med högst 75, 50 och 25 kronor per elev och månad i respektive behovsgrader. I fråga om behovsprövningen har departementschefen särskilt framhållit, att vid densamma hänsyn bör tagas å ena sidan till att f. d. fast anställda, som söka stipendier, i allmänhet nått relativt hög ålder och att många av dem äro familjeförsörjare men å andra sidan till att i många fall övergångsersättning utgår till sökanden. Mot departementschefens uttalande, vilket är avsett att läggas till grund för bestämmelser i ämnet, som skola av Kungl. Maj:t utfärdas, ha i motionen I: 345 framförts vissa erinringar. I motionen framhålls sålunda, att vid prövning av behov av stipendium ett hänsynstagande till möjligheten för eleven att taga i anspråk för honom fastställd övergångsersättning innebär, att denna kommer att i stort sett förbrukas under tiden för utbildningen, med påföljd att den omskolade står praktiskt taget utan ekonomisk hjälp, då han efter avslutad utbildning skall söka sig civilanställning. Detta vore stridande mot övergångsersättningens syfte att utgöra ett slags försäkring, avsedd att tagas i anspråk i första hand vid arbetslöshet eller såsom lönefyllnad, då vunnen anställning medförde lägre löneförmåner för månad än den tidigare innehavda manskapsanställningen, och i andra hand för täckande av kostnader i samband med genomgång av utbildning i civilanställ-

ningssyfte, i den mån kostnaderna för eget och i förekommande fall familjens uppehälle icke kunde täckas genom stipendier eller på annat sätt. Stipendierna borde, såsom civilanställningssakkunniga föreslagit, utgå i första hand vid civilanställningsutbildning under tid efter avskedet, enär de som behövde dylik utbildning eljest bleve sämre ställda än de, vilka haft förmånen att få för civilanställning lämplig utbildning redan under den militära anställningstiden. Utskottet delar den uppfattning, som framförts i motionen, och finner alltså erforderligt, att i de bestämmelser rörande prövningen av ansökningar om stipendier, som skola utfärdas av Kungl. Maj:t, intagas föreskrifter av i motionen föreslagen innebörd. Någon kostnadsökning torde icke därför behöva uppkomma, ty eventuellt uppkommande merkostnad för stipendier torde komma att uppvägas av minst motsvarande besparingar å övergångsersättningar, därest civilanställningsutbildningen kommer att medföra avsedd nytta, nämligen att bibringa eleverna sådan kompetens, att de efter avslutad utbildning kunna beredas anställningar.

Kungl. Maj:ts förslag rörande organ för civilanställningsverksamheten, nämligen lokala civilanställningsnämnder och ett centralt organ, vilka skola fullgöra sina uppgifter i samarbete med, bland andra, de lokala och centrala arbetsmarknadsorganen och ersätta de nuvarande lokala civilanställningskommissionerna samt försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå, tillstyrkas av utskottet.

Med hänsyn till de uppgifter, som skola åligga det centrala organet — försvarets anställningsbyrå — har utskottet icke funnit något vara att erinra mot den för byrån föreslagna ställningen såsom självständig direkt under Kungl. Maj:t lydande myndighet, för vilken ledningen skall utgöras av en särskild styrelse, liksom ej heller mot departementschefens beräkning av personalbehovet för byrån. Ej heller mot för olika befattningshavare föreslagen löneställning synes utskottet något vara att erinra. I likhet med departementschefen finner utskottet, att det vid återgång till fredsförhållanden bör övervägas att överflytta uppgifterna med avseende å familjebidrag och värnpliktslån, som nu åligga arbetsmarknadskommissionen, till anställningsbyrån, och att det bör åligga chefen för anställningsbyrån att intill dess så sker utan särskild ersättning tillika vara chef för kommissionens värnplikts-hjälpsbyrå.

De av departementschefen framlagda kostnadsberäkningarna för genomförandet av det av honom förordade förslaget till civilanställningsåtgärder har utskottet funnit sig böra lämna utan erinran liksom också sättet för bestriktandet av kostnaderna.

De för nästa budgetår äskade medelsanvisningarna till rekryteringskostnader, till försvarets anställningsbyrå och till vissa civilanställningsåtgärder tillstyrkas av utskottet, liksom också av departementschefen i samband därmed framlagda förslag om medgivande av anställning å civilanställningsstat för visst manskap.

Vad Kungl. Maj:t i övrigt föreslagit i förevarande proposition och departementschefen i samband därmed anfört har icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

I. att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts proposition och motionen I: 345 godkänna av utskottet ovan angivna grunder för civilanställningsförmåner åt krigsmaktens fast anställda manskap;

b) medgiva, att anställning å civilanställningsstat enligt av Kungl. Maj:t meddelade närmare bestämmelser må under budgetåret 1945/46 medgivas dels manskap, som avgått från beställning på aktiv stat med utgången av anställningsåret 1938/39 eller senare anställningsår och därvid erhållit anställning å civilanställningsstat (motsvarande) men som på grund av rådande förhållanden måst i särskild ordning tagas i anspråk för militärtjänstgöring och till följd därav icke kunnat beredas tjänstledighet i civilanställningssyfte, dels ock manskap, som i omedelbar anslutning till anställning på aktiv stat innehaft anställning över stat och som i övrigt uppfyller fordringarna för anställning på civilanställningsstat;

c) för budgetåret 1945/46 under fjärde huvudtiteln anvisa

1) till *Armén: Rekryteringskostnader* ett förslagsanslag av 240 000 kronor;

2) till *Marinen: Rekryteringskostnader* ett förslagsanslag av 190 000 kronor;

3) till *Flygvapnet: Rekryteringskostnader* ett förslagsanslag av 130 000 kronor;

d) fastställa följande personalförteckning för försvarets anställningsbyrå, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46:

Personalförteckning.

Befattning.	Tjänsteman å ordinarie stat.	Lönegrad
1 chef		C 6

Extra ordinarie tjänsteman i högre lönegrad än 20.

1 förste byråsekreterare	Eo 24
--------------------------------	-------

e) godkänna följande avlöningsstat för försvarets anställningsbyrå, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46:

Avlöningsstat.

Utgifter.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	13 500
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	9 400
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	40 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	8 400

Summa kronor 71 300

Särskilda uppbördsmedel.

Pensionsmedel, <i>förslagsvis</i>	4 300
	<hr/> Nettoutgift kronor 67 000

f) till *Försvarets anställningsbyrå*: *Avlöningar* för budgetåret 1945/46 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 67 000 kronor;

g) till *Försvarets anställningsbyrå*: *Omkostnader* för budgetåret 1945/46 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 64 000 kronor;

h) till *Vissa civilanställningsåtgärder* för budgetåret 1945/46 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 725 000 kronor.

II. att motionen I: 346 må anses besvarad med vad utskottet ovan anförde.

Stockholm den 17 maj 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Oscar Olsson*, *Lindström*, *Gränebo*, *Bäckström*, *Karl Andersson*, *Mannerskantz*, *Heiding*, *Boman*, *Carlström*, *Gustaf Ivar Anderson* och *Gillström*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist*, *Pettersson* i *Dahl*, *Andersson* i *Malmö*, *Mårtensson*, *Viklund*, *Holmström*, *Lindholm*, *Boman* i *Kieryd*, *Pettersson* i *Degerfors*, *Johansson* i *Mysinge*, *Thapper* och *Birke*.